

SEYYİD BİLÂL HAKKINDA BİLİNENLER VE ARAŞTIRILMASI GEREKENLER

İnsan, tek boyutlu bir varlık değildir. Sadece cismani yönüyle anlamak onu tam olarak tanımamayı gerektirir. İnsanın hem maddi hem de manevi boyutu vardır. Maddi boyut, günlük yapıp ettikleri, işleri, giyim kuşamı ve ilişkileri olarak sıralanabilir. Manevi boyutu ise, meseleler karşısında duygu ve düşünceleriyle etkilenmesi, yapabildiklerinin dışındaki işlerinde yaratana sığınması olarak nitelendirilebilir.

İnsanın iki boyutundan söz edildiği bir noktada, ülkelerin ve şehirlerin de maddi ve manevi boyutlarından söz edilebilir. Son yüzyılda betonlaşmanın getirdiği bir anlayışla imar ve iskân politikalarında manevi boyut geri plana itilmiştir. Son yıllarda yapılan yenileme geçmişe ait eserlerimiz daha bir gündeme gelir olmuştur. Tarihimiz artık yeniden hayatımıza girmeye başlamıştır.

Sinop denilince akla doğal güzelliklerin ve tatil imkânların ön plana çıkarıldığı bir fotoğraf gelmektedir. Bu yönlerle birlikte aslında Sinop denilince akla tarihin dolayısıyla manevi dinamiklerin gündeme gelmesi gerekmektedir. Kaleden itibaren adaya doğru hareket edildiğinde her tarafın tarih ve manevi dinamiklerle imar edildiği görülmektedir. İlk başta Mehmet Ağa Camii, Alaaddin Cami, Meydan Kapı (Süleymaniye) Camii, Fetih Baba Camii, Kefevi Camii, Seyyid Bilâl ve Yeşil Türbe bulunmaktadır. Bu kadar tarihi ve manevi dinamiklerin bulunduğu bir şehri Efes gibi korumaya alarak, imar ve iskânı yasaklayarak, mezkûr yerlerin ayrık otu gibi onları görünmez kılan etraflarındaki binalardan temizleyerek açık hava müzesi haline getirebiliriz. Bu hem maddi hem de manevi dünyamıza en büyük hizmetlerden birisi olacaktır.

Seyyid Bilâl hazretleri Sinop'un manevi dinamiklerindedir. Anlatılanlara göre Ömer b. Abdülaziz döneminde İstanbul'u fethetmek için Orta Asya'dan topladığı Türklerle deniz yolunu kullanarak giderken gemilerinin kaza yapması sonucu Sinop'a çıkmak zorunda kalmışlardır. O günün Sinop valisi ücreti karşılığında kalmalarına izin vermiş, ancak bir gece baskınıyla onların bir kısmını şehit etmiştir. Şehit ettiğinde Seyyid Bilâl hazretlerinin kellesi düşmesine rağmen savaşıma devam ettiği belirtilmektedir. Tekfur da bu durumu görerek yaptığından pişman olmuş, kendisinin de öldükten sonra Seyyid Bilâl'in türbesinde kapının önüne gömülmesini emretmiştir. Selçuklular döneminden itibaren de türbe ve Cezayirli Ali Paşa tarafından da yanına bir cami inşa edilmiştir. Bugün biz burayı Seyyid Bilâl Camii olarak tanımaktayız.

Peki, bu anlatılanların ne kadarının doğru ne kadarının tarihi gerçeklerle desteklendiğini hiç düşündük mü? Kaynaksız olarak zikredilen bilgileri ayrı ayrı inceleyelim.

Seyyid, Hz. Peygamberin soyundan gelenler için kullanılmaktadır. Tarihi süreçte Peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere seyid, Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere ise Şerif denmektedir. Zaman zaman da her ikisinin de soyundan gelenlere seyid denmiştir.

Anadolu'ya seyidler çoğunlukla Bağdat'ın Moğollar tarafından işgalinden sonra gelmişlerdir. Bu, 1258 yılına tekabül etmektedir. Bugün Anadolu'nun üç farklı ilinde Seyyid Bilâl türbeleri bulunmaktadır. Bunlar: Siirt, Batman ve Sinop'tadır. Rivayetlere göre her birinin bölgelere gelme zamanları farklılık arz etmektedir.

Seyyid Bilâl'in Anadolu'ya gelişini ise bölgede fethedilen yerlere bakılarak anlaşılabilir. Miladi 700-750'li yıllarda Arap'lar ile Ermenilerin ve Hazarların mücadeleleri yaşanmıştır. Bölgeler düşünüldüğünde Seyyid Bilâl'in yanında küçük bir arkadaş grubuyla İstanbul'u fethetmeye gitmesi Ömer b. Abdülaziz döneminden önceye rastlanmaktadır. Çünkü dönemin İslâm devleti Emeviler'dir. Emevilerin Süleyman b. Abdümelik döneminde Mesleme b. Abdümelik komutasında başlayan İstanbul fethinde büyük kayıplar vermişlerdir. Herhangi bir takviye gelmeden üç yılı aşkın bir çaba söz konusudur. Muhtemelen Seyyid Bilâl ve arkadaşları Kafkaslardaki mücadeleler esnasında İstanbul'a bireysel bir takviye çalışması yapmışlardır. Hilafete Ömer b. Abdülaziz'in gelmesiyle İstanbul'u kuşatmaya giden orduyu geri çekme emri vermiştir. Emeviler ve Abbasiler de dâhil Türklerin İstanbul'u fethine kadar herhangi bir fetih çalışması yapılmamıştır. Çünkü Ömer b. Abdülaziz'den sonra devlet iç işleriyle meşgul olmaya başlamıştır. Bu durumda Seyyid Bilâl'in İstanbul fethine gidişi Ömer b. Abdülaziz döneminden hemen öncesidir. Muhtemelen Sinop'ta şehit edilmesi de bu döneme tekabül etmektedir.

Bu dönemde Arap orduları Amasya'ya kadar gelmiş ancak Sinop civarları fethedilmemiştir. Bölge Bizans'ın kontrolündedir. Dolayısıyla Seyyid Bilâl'in karadan bölgeye gelmesi mümkün görünmemektedir. Komşu illere bakıldığında oradaki seyidler incelendiğinde bu dönemde veya yakın dönemde bölgeye gelen seyid tespit edilememiştir. Anadolu'daki Seyyidlere bakıldığında Moğolların Bağdadı işgalinden sonra Erzurum-Erzincan'a kadar geldikleri tespit edilmiştir.

Bazı kaynaklarda Seyyid Bilâl'in Ömer b. Abdülaziz'e

Ey Emirül-Mü'minin! Ben ordumuza yeni kuvvetlerin katılmasında fayda görüyorum. Bunun için Orta Asya'dan cesur Türk savaşçıları toplamayı arzu ederim. Türklerin savaşçılıklarının çok üstün olması inkâr edilemez bir gerçektir. Bu da İstanbul'un fethinde çok işimize yarayacaktır." Halife, bu teklife çok sevinerek, Seyid Bilal'e şöyle dedi: "Çok doğru söylersin ya Seyyid! Bunu hiç düşünmemiştim. Bu işin başına seni getiriyorum. Ordumuzun bir kolu Akdeniz'den, diğer kolu da Anadolu'dan İstanbul'a yürüyecektir. Biz İstanbul'a ulaşınca kadar sen de Karadeniz'den yeni savaşçılarınla bize katılırsın. İnşallah surların önünde buluşuruz. İstedığın kadar at, adam ve erzak alabilirsin".

Bu ifadelerin baştan sona kadar gerçeğe alakası bulunmamaktadır. Çünkü zikredilen dönem miladi 675'tir. Ömer b. Abdülaziz ise hilafete 717-720 tarihleri arasında geçmiştir. O ana kadar Türkler ile Araplar karşılaşmamıştır. En önemli karşılaşma, miladi 751 Talas savaşıdır. İslâmiyet, o savaştan sonra Türkler arasında yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla karşılaşılmayan ve Müslüman olmayan Türkler niçin inanmadıkları bir din için savaşsınlar ki.

Seyyid Bilal türbesinde onun Hz. Hüseyin'in torunu olduğu yönünde bir yazı asılmıştır. Bunun tarihi kayıtlarla temellendirilmesi gerekir. Osmanlı arşivlerine girilerek doğru bir şekilde seyyidlik şeceresi çıkarılmalıdır. Tarihi süreç içinde Seyyid Bilâl'e seyyid derken neye dayanılarak söylendiği ve bunun temellerinin doğru olup olmadığı tespit edilmelidir.

Seyyid Bilal türbesinin yoldan girişinin sağında duvarda yer alan kitabede hicri 91 (Miladi 713) yılında yapılan savaş ifadesi kullanılırken, türbenin duvarındaki kitabede Miladi 675 tarihi geçmektedir. Bu durum, ikilem oluşturmaktadır. Ziyarete gelenlerin bilgilenmesinde sıkıntı oluşmaması için tarih birlikteliğinin araştırmalar neticesinde netleştirilmesi gerekmektedir.

Seyyid Bilâl Hazretlerinin hayatı anlatıldığında şehit edildikten başı koltuğunun mücadeleye devam ettiği anlatılmaktadır. Bu durum, İslâm toplumlarında farklı bölgelerinde görülen bir durumdur. Özellikle Anadolu'da farklı yerlerde kesik baş türbeleri ve hikâyeleriyle karşılaşılmaktadır. Söz konusu olaylar genellikle savaş meydanlarında gerçekleşen kahramanlıklar sonucunda anlatılmaktadır. Ülkemizde Sinop'un komşu illeri de içinde olmak üzere Kesikbaş olaylarının anlatıldığı 22'den fazla örnek ile birlikte söz konusu kişiler hakkında hep aynı cümlelerin kullanıldığı tespit edilmektedir. Dikkat edilirse tarihi süreçte en fazla savaş verilen bölgelerde kesik baş olaylarının yaşandığı görülmektedir. Hatta kelle koltuğunda savaşmak,

kişinin kahramanlığının ne derece büyük olduğuna işaret olmak üzere günlük ifade metinlerimize bile girmiştir.

Biz bugün kelle koltukta savaşan o insanların bu gibi yakıştırmalarla anılmasından ziyade niçin orada olduklarını, evlerini, çocuklarını geride bırakarak oralara niçin geldiklerini düşünmek gerekmektedir. Bakıldığında o insanların amaçları Allah'ın dinini insanlara ulaştırma gayretlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bizler efsaneler üzerine sevgilerimizi inşa etmeyi biraz fazla sevmekteyiz. İnsanoğlu yapılamayanları yapanlara karşı hayranlık duyması gayet doğaldır. Ancak İslâm'ı sahih temeller üzerinde öğrenmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Buraları ziyaret edenlere sadece olağanüstü olaylarla mezkûr kişileri tanıtmmanın yanında her biri bölgelerinin manevi bir dinamiği olan şahısları etraflıca ve doğru olarak tanıtmak gerekir.

Biz 30 Nisan 2013'te, valilik tarafından "Sinop 2013'te tarihiyle buluşuyor" projesi kapsamında verdiğimiz konferansla mezkûr düşünceleri aktardık. Söz konusu konferanstan sonra, Seyyid Bilâl ile ilgili İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğüyle "Sinop Seyid Bilal kayıtlarını almak üzere" irtibata geçtik fakat arşiv bilgilerinin bizzat gidilerek alınabileceği ifade edildi. Aynı şekilde üniversitemiz kütüphane yönetimi de benzer teklifte bulundu ancak sonuç değişmedi. Bu noktada, il kültür müdürlüğümüz bu konuya el atabilir, arşivlerin kopyalarını getirebilir ve Seyyid Bilâl ile ilgili belki bizi daha doğru bilgilenmeye götürecek bilgi kırıntılarını tespit edebiliriz. Bu, Sinop için güzel bir hizmet olacaktır.

NOT: Arzu edenler, valilikte verdiğimiz konferansın video kayıtlarına youtube üzerinde Seyyid İbrahim Bilâl Hazretleri başlığıyla arayarak ulaşabilir.

Kaynaklar:

1. Apak, Adem, "Emeviler Döneminde Anadolu'da Arap-Bizans Mücadelesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, 2009, s. 95-122.
2. Barkot, Besim, "Sinop", *İslâm Ansiklopedisi*, X, İstanbul, 1980.
3. Başoğlu, Bekir, *Sinop İli Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1978.
4. Erleli, H. Ş., *Evliyalar Ansiklopedisi*, Cilt: X, s. 1-32.
5. Kalafat, Yaşar, *Siirt Yöresindeki Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi*, ts.

6. Koçak, Özdemir, *Eski Çağ Tarihinde Sinope Başlangıçtan MS. 395 Yılına Kadar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993. (Yüksek Lisans Tezi)
7. Köse, Murtaza, *Ömer b. Abdülaziz'in Hayatı ve Şahsiyeti*, Yeni Ümit Dergisi, Eylül, 2011.
8. Mutlu, Kerim, *Sinop'ta Sosyo-Kültürel Ve Dini Hayat (Gürcüler Örneği)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2007. (Yüksek Lisans Tezi)
9. Öz, Mehmet, "Sinop", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXXVII, İstanbul, 2009.
10. Taşağıl, Ahmet, "Talas Savaşı", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, s. 501, İstanbul, 2010.
11. Türker, Fatma, *Sinop Seyyid Bilâl Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2011. (Yüksek Lisans Tezi)